IL-BIDWI

FOLJU MAHRUĠ DARBTEJN FIX-XAHAR MID-DIPARTIMENT TAL-BIEDJA

Editur, C. Zammit-Marmarà M.B.E.

No. 42 IT-TLIETA, L-1 TA' AWISSU, 1944. No. 42

IT-TJUR U KIF JISTGĦU JINQERDU L-INSETTI LI BIHOM JINTRIKBU

(C. Zammit Marmarà, M.B.E.)

Bi ftit tal-kura u tal-paċenzja, wieħed għandu jsib li t-torbija tat-tjur tħendi. Hemm uħud li t-tjur jirrendulhom qligħ mhux ħażin, fil-waqt li għal oħrajn it-torbija ta' dawn l-annimali mhix ħaġ'oħra ħlief infiq ta' flus żejda.

Għaliex uħud ifendu u oħrajn le?

It-tweġiba hi ħafifa ħafna. Uħud mit-tjur huma miżmuma kif titlob is-sengħa, f'gallinari magħmulin tajjeb, mitmugħin u maniġġati tajjeb, fil-waqt li oħrajn m'humiex.

Tiġieġa li tbid tista' tixxebbah ma' *motor-car*. Fiha nfisha hi biċċa makna li ma tistax taħdem sewwa jekk wieħed ma jħaddimhiex kif jixraq, u jekk ma jagħrafx isewwi bir-reqqa xi ħaġa li tmur ħażin.

Bosta tjur jintilfu kull sena għaliex wieħed jittraskurahom. Wieħed ma jagħtix kas ta' daqsxejn ta' marda, iħalli l-gwaj jiġi 'l quddiem, u mbagħad mhux talli t-tiġieġa li tkun tmur lura ħafna, iżda talli wkoll iċċappas bl-istess marda tjur oħra li jkunu b'saħħithom.

L-iżjed ħaġa li biha t-tjur imorru lura f'dawn il-gżejjer hi l-insetti parassiti li jirkbuhom. Għalkemm dawn l-insetti aktarx ma jkunux kaġun ta' mewt, huma jindebbolixxu bil-bosta t-tajr, li barra milli jbidu inqas, jimirdu iżjed malajr u jkunu jifilħu wisq inqas għal dan il-mard.

Bosta drabi, meta wieħed jinduna li t-tjur qegħdin ibidu inqas, jew ukoll jieqfu mill-bajd f'daqqa waħda, mingħajr ma jfittex biex isib x'inhi l-imma ta' dan, jew ma jagħti kas ta' xejn, jew inkella jibda jwaħħal f'din jew dik il-ħaġa, jibda jgħinhom b'xi ikel artifiċjali, u madankollu jbidu ftit ikunu u jbidu ftit jibqgħu. Hemm bosta xorta ta' insetti li bihom jintrikbu t-tjur. Iżda jkunu liema jkunu, l-irmedju tagħhom hu l-istess. L-iżjed ħaġa meħtieġa hi li, malli taħseb li għandhom xi insetti fuqhom, tiflihom minnufih, biex jekk ikollhom, tagħmel malajr biex tnaddafhom minnhom.

L-iżjed ħaġa li tinħtieġ fit-torbija ta' l-annimali, u wisq iżjed fit-torbija tat-tjur, hi l-indafa. Il-ħurrieq u l-briegħed li jirkbuhom jiġu mill-ħmieġ, mit-trab u minn gallinari jew kmamar mudlama jew neqsin mill-arja. Fejn l-art tal-gallinar hi magħmula ta' l-injam, dawn l-insetti joktru iżjed malajr.

Il-gallinar jew kmamar fejn jinżammu l-annimali għandhom ikunu diżinfettati spiss. Hu meħtieġ ukoll li wieħed joqgħod attent x'diżinfettant juża, għaliex għandu jiftakar illi l-bajd jixrob wisq l-irwejjaħ, u jekk jintuża diżinfettant li mhux adattat, allura l-bajd mhux biss jieħu r-riħa tiegħu imma t-togħma wkoll.

L-aħjar diżinfettant li ma jista' jagħmel l-ebda ħsara hu t-trab *tal-piretru*. It-tiben li jkun hemm fl-art fil-gallinar jinħtieġ li jkun nadif sewwa, għax inkella jkun għalxejn li tiddiżinfetta jekk fil-gallinar ikollok xi mogħla pulzier, jew iżjed, tiben maħmuġ li mieghu, bla dubju, ikollu eluf ta' bajd ta' l-insetti.

Jekk it-tiben ikun ilu hemm, inti għandek toħorġu, u biex tkun żgur taħarqu. Imbagħad dur ix-xquq kollha ta' l-art u l-irkejjen u dawn iżbogħhom sewwa bil-kresotu u l-pitrolju nofs u nofs. Il-ħitan għandhom jitfarfru sewwa bi xkupa tajba u jekk jista' jkun tbajjadhom. Imbagħad xerred it-trab tal-piretru b'xi minfaħ jew bott bit-toqob irqaq. Wara tmint ijiem arġa' għaddi x-xquq u l-irkejjen bħal qabel, imbagħad tista' tagħmel fl-art it-tiben nadif wara li tkun ukoll naddaft it-tjur.

Kull ftit granet tagħmel sewwa jekk tbixx il-ħitan tal-gallinar bl-ilma u formalina b'doża ta' 5 formalina f'mija ilma. Biex tnaddaf it-tjur mill-insetti, tista' taqbadhom waħda waħda, li hu l-aħjar mod, jew inkella tiddiżinfettahom kollha f'salt, kif sejrin ingħidu.

Għalkemm wieħed isib ħafna xorta ta' trab għat-tnaddif ta' l-insetti minn fuq it-tjur, aħna nirrikkmandaw it-trab tal-piretru. It-tjur tista' taqbadhom waħda waħda, u fuqhom tferrex dan it-trab b'xi minfaħ żgħir. Xerred it-trab mill-qrib biex jidħol sewwa taħt ir-rix, u qis li tagħti wkoll taħt il-ġwienaħ, taħt is-sider u ma' dwar l-għonq.

Jekk inti ssib li ma tistax taqbad it-tjur waħda waħda, allura tista' tuża rmedju ieħor. Idlek l-injam, strixxi jew ħwejjeġ oħra li t-tjur jitilgħu jorqdu fuqhom bis-Sulfat tan-Nikotina (Nicotine Sulphate). Dan agħmlu ma' nżul ix-xemx. Meta t-tjur bħas-soltu jitilgħu jorqdu, is-sħana ta' ġisimhom iġġagħal in-Nikotina tevapora, u l-gass tagħha jidħol ġewwa r-rix, joqtol l-insetti u jġagħlhom jaqgħu fl-art.

B'din il-biċċa xogħol inti żżomm it-tjur b'saħħithom. Hi ħaġa biżżejjed magħrufa illi t-tiġieġ inaqqsu wisq mill-bajd meta jkollhom ħafna ħurrieq. Żomm il-post nadif.

Hemm insett ieħor li jmiss it-tjur f'saqajhom, jidħol bejn u taħt il-qxur, u b'hekk is-saqajn isiru ħorox jew koroh. Meta l-marda tiġi 'l quddiem sewwa, it-tajra marida titlef is-saħħa ta' saqajha u d-dwiefer jaqgħu.

Il-marda li tikkaġuna dan l-insett tittieħed wisq malajr, u għalhekk mhux ta' min jabbandunaha. Il-ħsara li tagħmel hi biżżejjed kbira. Malli tinduna li għandek xi tajra marida hekk, kun pront warrabha għaliha weħidha. Il-kura tagħha ssir hekk: Agħmel taħlita ta' pitrolju u żejt tal-kittien nofs u nofs, daħħal fih saqajn it-tajra marida u żommhom hekk għal minuta. Imbagħad hu pinzell daqsxejn iebes, u mingħajr ma toħroġ id-demm ipprova neħħi l-kxur mis-saqajn morda. Meta tispiċċa, ħallat tajjeb ftit važelina u ftit kubrit fin, daqsinsew mit-tnejn, u idlek b'dan saqajn it-tajra jew tjur li qed tikkura. Arġa' tenni wara tmint ijiem. Titlaqx it-tiġieġa ma' l-oħrajn qabel tkun imfejqa għal kollox.

Biex inkunu għedna kollox: is-Sulfat tan-Nikotina li semmejna f'dan l-artiklu hu tosku qawwi u m'għandux jitħalla jiġri fl-idejn.

INBIXXU S-SIĠAR TAL-FROTT

(C. Zammit-Marmarà M.B.E.)

Il-bergħud iswed u l-bergħud aħdar sabu li t-temp sabiħ li għamel igħinhom ħafna u qed jiżdiedu bis-sigħat. Ħafna mis-siġar tal-larinġ fil-ġonna jinsabu ġa mimlijin bih, u iżjed tard dan taraħ jiġri għal fuq il-weraq torja li jkunu għadhom ħierġa tal-frott irqiq, l-iżjed tal-ħawħ, tan-nuċiprisk, tal-għajnbaqar eċċ. In-nemel beda diġà wkoll ġmielu jixxala, u bdejna naraw il-purċissjoni tiegħu maz-zkuk tas-siġar. Jinħtieġ li dan il-gwaj nilqgħuh malajr qabel ikompli joktor. L-ewwelnett għandna nagħtu passata maz-zokk tas-siġra, xi erbgħat iswaba' wisa' dawra tond, mill-preparazzjoni li twaħħal magħrufa bl-isem ta' "Takitak", li tinxtara f'landi żgħar. Ix-xita ma tagħmlilha xejn u tibqa' tajba stagun sħiħ. B'din il-preparazzjoni n-nemel ma jitlax mas-siġra, b'hekk tonqos il-ħsara u ma jkomplix jixtered dan il-mishut bergħud. Biex neqirdu l-bergħud ma hemm xejn hekk tajjeb bħan-"Nictagral C", l-"ESA Champion Insecticide", il-"Katakilla" u l-"Clensel".

Fil-ġonna fejn ikun hemm ħaxix ta' l-ikel, bħalma hu l-ħass, ravanell u ħwejjeġ hekk, l-aħjar insettiċida hu l-"Clensel" għaliex barra milli hu qawwi ħafna ma hux velenuż.

IL-BIEDJA F'AWISSU

(*Editur tal-Propaganda*)

Fil-Ghalqa

IS-SHANA hija fl-eqqel tagħha u n-nixfa tar-raba' bid-dlet l-aħdar ta' l-uċuħ kollha tar-rebbiegħa f'xagħri jikwi bid-dawl tax-xemx sajfija. Fir-raba' m'hemm x'tagħmel xejn ħlief l-istess xogħol tax-xahar ta' qabel. Bħalissa l-bidwi jista' jdur dawra madwar il-ħitan imġarrfa ta' l-egħlieqi, isewwi u jwitti wiċċ il-ħamrija u jnaddaf ir-raba' miż-żrar. Il-bidwi jista' wkoll iħaffer il-gandotti għat-taħwil ta' siġar u jaħseb ukoll biex jiżra' s-silla jekk għadu ma żeragħhiex.

F'nofs dan ix-xahar l-ajru jibda jfewweġ u jibdew l-egħrejjex ta' Santa Marija u l-ġurnata tibda tiqsar ġmielha.

Fil-Gnien tal-Ħaxix

Ħawwel il-kaboċċi, il-pastard, il-ġdur, it-tadam u l-krafes. Għal nofs dan ix-xahar tista' tiżra' t-tadam u mbagħad ixxettel f'Settembru f'art magħżuqa u mdemmla u tqassab ix-xtieli fuq il-waqqafiet, u dan għandu jagħtik prodott mill isbaħ li jsajjar minn Novembru sa Marzu. It-taħwil tat-tadam għandu jsir f'post għal kenn u x-xtieli għandhom jissaqqew tajjeb. Iżra' l-patata tas-saqwi qabel nofs ix-xahar biex tilħaq għal bidu tax-xitwa. Iżra' l-indivja, il-ħass, il-kurrat, it-tursin, iż-żannur u l-pitravi. Iżra' l-qara' bagħli, in-nevew, is-selq u l-karroti għal bikri. Demmel u saqqi. l-qaqoċċ. Iżra' l-piżelli bikrija. Il-prodotti tas-sajf, bħalma huma l-brinġiel, il-bżar aħdar, il-ħjar, il-ħass u l-ispinaċi għandhom jissaqqew spiss u kultant wieħed jagħtihom qabda demel.

Fil-Gnien tas-Siġar

Il-frott mimsus bid-dubbiena li jaqa' taħt is-siġra għandu jinġabar u jintradam fil-fond fil-ħamrija jew jitgħarraq go l-ilma biex jinqered id-dudu tad-dubbiena u ma jnissilx. Dak il-frott li jibda jiblieq jista' jinqata' biex jinħażen u jkompli jsir f'kamra mudlama taħt is-saqaf biex jieħu togħma bnina. Dak il-lanġas li jsajjar wara nofs Awissu ma għandux jissaqqa fil-għaxart ijiem ta' qabel ma jinqata', għax inkella l-frott ma jżommx. Hu tajjeb li l-lanġas jinżamm fil-boroż biex ma tmissux id-dubbiena, għalkemm dejjem għandu wieħed jużа l-fliexken (nases) bil-Clensel. Għall-aħħar tax-xahar jibda jsir il-ħawħ oħxon Franċiż u kwalitajiet oħra ta' lanġas bħalu.

Wara li jinqata' l-frott it-tisqija tas-siġar għandha titkompla sabiex is-siġar ma jbatux bil-għatx u jinfexxu fiż-żahar barra mill-istaġun malli tibda l-ewwel xita tal-ħarifa u biex is-siġra ma titbagħalx u tibqa' tagħti frott tajjeb għas-sena ta' wara. Il-lanġas imwaħħar għandu jinqata' fil-Vitorja u dawk il-kwalitajiet ħoxnin ta' lanġas li jsajru fix-xitwa jew għal bidu tar-rebbiegħa għandhom jibqgħu fis-siġra sal-Qaddisin kollha jew sa xi ġimgħa wara u, sakemm jibqgħu fis-siġra, jinżammu fil-boroż.

Għall-aħħar ta' dan ix-xahar jista' jitħawwel it-tin bi friegħi twal, mirdumin fil-fond bil-qalba, mal-pulzier jew żewġ pulzieri, 'il fuq mit-trab. Agħtihom xi ftit ilma, tisqija jew tnejn; dawn minnufih iraħħsu u jxenxlu. Issa jista' jitħawwel ukoll il-bajtar tax-xewk. Il-pal tal bajtar tax-xewk għat-taħwil, li jkollu żewġ għaksiet jew tlieta, għandek tħallih jixxotta għal xi ġranet, imbagħad tħawwel tnejn jew tlieta mill-bċejjeċ f'kull bejta, tagħtihom qatra ilma, tordomhom u terħilhom.

Il-għeneb beda jsir u xi kwalitajiet ta' għeneb wara Santa Marija ikun sar biżżejjed għall-ikel; iżda ebda għeneb ma jkun laħaq sewwa għall-egħsir ta' l-inbid qabel ma jidħol Settembru.

TIFHIR LIL MIN JISTHOQQLU

Fost il-bdiewa li jibagħtu l-prodotti tagħhom kondizzjonati tajjeb fis-suq, osservajna dawn il-ġranet il-mili ta' Mattew Vella, ta' Feliċ, mill-Aħrax tal-Mellieħa, magħmul bil-għaqal u kif jitlob is-suq. Prosit tassew! Jinħtieġ li ħafna bdiewa jagħmlu bħalu. Jinħtieġ nieħdu l-eżempju ta' Mattew Vella. Aħna qegħdin nosservaw u 'l quddiem fi ħsiebna nġibu l-ismijiet tal-bdiewa li jimxu ta' rġiel.

IL-GHALA FENKA TOQTOL IŻ-ŻGHAR TAGHHA?

IRQAQAT LI JIHTIEĠ IKUNU MAGHRUFA SEWWA

(*C. Zammit-Marmarà, M.B.E.*)

XUHUD mid-dilettanti jaqtgħu qalbhom — u hekk ukoll jiġrilhom kultant dawk li jrabbu l-fniek għall-ewwel darba—għaliex il-fenka tittraskura, tiekol jew toqtol iż-żgħar tagħha malli jitwieldu. Il-ħtija ta' dan tkun il-biċċa l-kbira tiegħek stess u mhux tal-fenka.

Waħda (u l-agħar waħda) mill-ħwejjeġ li jkunu kaġun ta' dan li qed ingħidu hi dik li wieħed iħalli l-fniek mingħajr ilma. Ili ntenni għal snin sħaħ biex inneħħi minn moħħ dawk kollha li jrabbu l-fniek il-ħsieb li għandhom li l-fniek ma jixorbux! *Il-fniek jixorbu*, iżda fenka li għandha jew li sa jkollha ż-żgħar *għandha bżonn ilma iżjed u aktar minn oħrajn.*

L-għatx li jkollha hu hekk kbir li, mhux biss hu moħqrija li tħalliha nieqsa mill-ilma, iżda bosta drabi, bid-disperazzjoni li taqbadha toqtol iż-żgħar tagħha u xi minn daqqiet tikolhom ukoll.

Pont Ieħor ta' Ħtieġa

Pont ieħor li jinħtieġ niftakruh tajjeb hu dak li qabel ma l-fenka jkollha ż-żgħar għandna nwarrbu l-fenek minn magħha. Jinħtieġ nifhmu li mhux biżżejjed li wieħed iwarrab il-fenek, iżda jinħtieġ li dan ma jibqax fejn il-fenka tkun tista' xxommu, għaliex jekk tinduna li hemm il-fenek qribha malli jkollha ż-żgħar bosta drabi toħrogħom mill-bejta u xxerridhom 'l hawn u 'l hemm. Mela l-fenek jinħtieġ jitwarrab f'post fejn il-fenka ma tkunx tista' taraħ, tisimgħu jew ixxommu.

Jekk iż-żgħar għal xi raġuni jew oħra jmutu jew jiġu neqsin wara li jitwieldu, il-fenek għandu minnufih jiġi mitluq mal-fenka.

Xi minn daqqiet jiġri li wara xahar li jitwieldu ż-żgħar, inti tinduna illi l-fenka tibda tittrattahom ħażin, tiġri warajhom u tkeċċihom mill-bejta. Jekk inti tara dan, arġa' itlaqha ftit mal-fenek u wara, malli tneħħih minn magħha, il-fenka terġa' tikkwieta u tmur aħjar maż-żgħar.

M'għandniex xi ngħidu, jinħtieġ li wieħed ma jħallix il-fenka nieqsa mill-ikel. Bħal daż-żmien wieħed għandu jagħmel minn kollox biex jagħtihom xi ftit ħaxix, u fuq kollox għandu jħalli biżżejjed ilma nadif. L-ilma għandu jitbiddel kuljum.

Begħidhom Minn Xulxin

Għalhekk jekk inti trid illi l-fniek jitrabbew tajjeb u b'saħħithom, kun żgur li l-fenek ma jitħalliex fl-istess post mal-fenka, u lanqas fil-qrib. Meta wieħed jaħseb għal post fejn irabbi l-fniek, ikun aħjar li jlesti wkoll xi post fejn ikun jista' jwarrab il-fenek, post kemm jista' jkun bogħod.

M'hemm l-ebda torbija li tirrendi daqs it-torbija tal-fniek. Jekk wieħed iżomm il-post tagħhom dejjem nadif, hu ma jkollux mard fuqhom. M'hemmx raġuni għala kull familja fil-kampanja m'għandhiex tibda trabbi ftit fniek minnufih. Dawk il-bdiewa li għadhom ma ippruvawx it-torbija tagħhom, għandhom jibdew issa. Il-bdiewa, l-iżjed, jistgħu jrabbu l-fniek mingħajr spejjeż ta' xejn.

———: x: ———

IL-GHALA BAJD BIL-QOXRA RATBA?

(*C. Zammit Marmarà, M.B.E.*)

Bosta bdiewa jistaqsu l-għala kultant it-tiġieġ ibidu bajda bil-qoxra ratba?

Hemm ħafna ħwejjeġ li huma l-ħtija ta' dan. Meta tiġieġ ikunu ilhom bosta xhur ibidu mingħajr mistrieħ, allura tkun ħaġa naturali illi fl-aħħar il-qoxra tkun ratba.

Jekk inti tagħti qatgħa lil tiġieġa, jew tiġieġa tieħu xi qatgħa billi kelb jinbaħ għaliha, jew inkella tinqatgħa b'xi ħoss qawwi jew xi ħaġa hekk, allura l-biċċa l-kbira

(*Jissokta fil-faċċata 4*)

IŻ-ŻABRA

(*C. Sant*)

Iż-żabra ssir biex isserraħ is-siġra mill-frieghi żejda li jkollha, biex tneħħilha frieghi niexfa u biex teħlisha minn frieghi morda bil-**kankru** li f'qasir żmien ixejħuha u jressquha lejn il-mewt.

Għandna tliet għamliet ta' żabra. U dawn huma:— żabra ta' darba fis-sena, li hi dik li ssir fi żmien li titlob is-sengħa skond in-nisel tas-siġra; żabra li hi meħtieġa f'kull żmien, jiġifieri ssir kull meta naraw il-frieghi nexfin, sew jekk inixxifhom ir-riħ, kemm jekk inixxifhom l-iħtriq u kemm jekk jinxfu bil-għatx. Fl-aħħar hemm **l-irmundar.** Dan isir biex wieħed iserraħ xi dielja jew xi siġra oħra minn xi **ibgħal** li jkunu sa jagħalbuha. Il-bidwi jsejjaħ ukoll **irmundar** dak ix-xogħol ta' qtugħ ta' għeruq fix-xtieli jew fis-siġar, bħalma ngħidu meta wieħed jaqla' għeruq tal-qara' bagħli, ħjar, qara' twil, bħajra u ħaxix ieħor. Il-bidwi jirmonda l-bittieħ u jħalli biss kemm jidhirlu li l-għerq tal-bħajra jkun jifiaħ skond il-qawwa ta' l-art. Dak il-bittieħ żgħir li jnqata' nsejħulu: **bittieħ ta' l-irmond.**

Jien m'inhiex se nitkellem fuq is-sengħa taż-żbir, jiġifieri kif wieħed għandu jilqem sewwa s-siġar. Fuq dan għandkom issibu tagħrif fil-wisa' u ta' fejda fuq "Il-Bidwi" li kien joħroġ is-Sur Karm. Zammit Marmarà, M.B.E., foljiu li hu kien jikteb u jmexxi hekk bil-għaqal u b'ħeġġa kbira. Hu kien juri li għandu għal qalbu l-biedja u dejjem ħabrek biex jagħti għajnuna lill-bidwi f'kull ma jinħtieġlu. Jien biss xtaqt inwiddeb li min jiżbor irid ikun tas-sengħa u li ż-żabra għandha ssir b'għodda tajba li taqta' bla tixlif biex ma titgħattanx il-qatgħa, li hi ta' ħsara kbira għas-siġar u fuq kollox illi ż-żbir isir f'ħinu u f'waqtu!

Aħna għandna qawl li jgħid li: **"Mhux kull min żebagħ wiċċu sar ħaddied!"** Għandu wieħed ikun jaf li mhux kull min għandu għalqa jew ġnien għandu l-ħila jiżbor, u jekk imur jindaħal għal dan ix-xogħol dlonk isib li minflok isewwi ma jkunx qed jagħmel ħag'oħra ħlief iħassar u jeqred.

'IL HAWN U 'L HINN

FIR-RAZZETT U FIL-GĦALQA

(*E. Bajada, U.D.B.*)

KOS, ħaġa tajba kulħadd jaf jaraha u jistmaha! Irridu ngħidu fuq dawk il-makni tad-dris li d-Dipartiment tal-Biedja daħħal f'Malta s-sena l-oħra u li issa qegħdin jaħdmu mingħajr waqfien ta' xejn. Ma damu xejn il-bdiewa ma ntebħu kemm huma tassew addattati għal pajjiżna dawn ix-xorta ta' makni, sew għal dak li hu xogħol, kemm ukoll għaż-żmien u tbatija li jiffrankaw. La hemm bżonn toqgħod tintilef in-nofs ta' nhari trambal u tballat il-qiegħa u lanqas toqgħod b'qalbek ittaqtaq li jidħollok riħ sewwa għat-tidrija. Din tassew li f'inqas minn "siegħa" tnaddafha l-"qiegħa"! għax fejn dari l-bidwi kien ikun irid joqgħod jagħkriklek il-ġmiegħi s-sħaħ bix-xogħol tal-qiegħa, issa jinqeda f'komm ilni ngħidlek, donnu b'seħer!

Imbagħad, xi ngħidu għal dik li hi ndafa ta' xogħol? Jispiċċaw l-awrina u l-bagħar li dlonk kienu jitħalltu mat-tiben u t-tgħam fuq il-qiegħa—issa tista' tibagħtu l-mitħna, biex ingħid hekk, kif joħroġ mill-makna, daqs kemm ikun nadif! U fuq kollox (u dan hu ta' ħtieġa kbira), miż-żara' ma jintilef xejn u kollox joħroġ magħżul għalih mingħajr ebda tixrid jew l-iċken telf. U l-bdiewa erħilhom jistaqsu fuqha!

* * *

Tajt kopja ta' "Il-Bidwi" lil Majsi ta' Bandallu u, "aqrah, Majs", għidtlu. Majsi ntasab mal-ħajt, sallab saqajh, talla' l-berritta 'l fuq, għammex għajnejh, fetaħ il-ġurnal u erħilu jispelli minn taħt il-ħsien. "Trażżin tal-Għoli tal-Qbiela", qara. "Issokta, issokta, Majs" għidtlu. Imma ma kellix għax inħajru wisq, għax din il-ħaġa, balleċ, tolqtu fil-laħam il-ħaj! Meta spiċċa jaqra qalli: "X'kien ikun il-prezz ta' tomna raba' qbiela kieku l-Gvern ma ħasibx ħa l-passi meħtieġa biex ma jsirux abbużi? Min jaf fejn kien jibqa' tiela'!"

Aħna, biex ingħidu s-sewwa, bil-liġi b'kollox, ta' sikwit niltaqgħu ma' kasi li juru ċar ħafna illi xi sidien tar-raba' ma għandhom ebda ħjiel fuq kif inħuma sejrin l-affarijiet tar-raba' u erħilhom jerfgħu rashom qatigħ. Ħafna jaħsbu eżaġerat wisq u ma nafux x'fettul daħlilhom f'rashom li l-bidwi stagħna hekk f'daqq u qiegħed irekken il-gzuz. Ma rridux ngħidu li kultant ma ssibx xi wieħed li ra' sold sewwa, imma l-biċċa l-kbira iktar milli forsi kellhom xi tarf dejn ħallsuh u ntrefgħu xi ftit, iktar minn daqshekk ma jistgħux igħidu; l-iktar tal-bagħli.

"Tajjeb wisq", spiċċa biex qalli Majsi, "li wieħed ikun jaf sewwa fejn jinsab, u dawn l-erba' kelmiet ġibuhom f'waqthom ħafna u jogħġbuni wisq."

TORBIJA TAN-NAĦAL

(*C. Sant*)

Il-Għalf

SEMMEJTILKOM illi fit-taħlita tal-għalf għandkom tqattru xi ftit qtar tal-ħall. Dan isir biex ix-xehed jinżammu b'saħħithom u jkunu jistgħu jirreżistu iżjed. Fuq is-susa nitkellmu meta jasal il-waqt.

Issa ngħidu fuq kif wieħed jagħlef il-frieħ il-ġodda: Dak in-naħal li tgħammar fil-bikri, jiġifieri l-ewwel u t-tieni ferħ, meta tgħammar fi żmien li s-silla tkun għadha miżgħuda bil-ward, m'għandekx bżonn tagħilfu mill-ewwel, iżda jekk is-silla tkun tfiet il-ward, jew inħasdet, hawn hu l-waqt, u hu tajjeb li wieħed jagħlfu.

Il-għalf irid jingħata minn ġewwa u jsir hekk: tistenna li tgħib ix-xemx, tqiegħed iż-zokkor fil-kaxxa fuq it-tilari, landa jew xi ħaġ'oħra, u tħalli l-landa hemm sakemm jisbaħ u aħseb neħħihielu kmieni biex ma jiġrix dak li nsejħulu "sakkeġġ" (serq) minn naħal l-ieħor.

Jekk inti tagħlfu bin-nhar, l-istess naħal, malli jimtela bil-għasel li tkun tajtu, jibda ħiereġ jittajjar ma' ġenb il-kaxxa jew qolla tiegħu, u bejn il-ħsejjes u r-riħa li tagħmel, in-naħal l-ieħor jintebaħ malajr u jidħol miegħu, u mhux biss jeħodlu dak li tkun tajtu, iżda jfixklu b'mod li iktarx jitlaq u dan ix-xogħol irid isir dejjem hekk, ukoll kull meta tagħlef xi frieħ dgħajfin.

Mela qisu li qatt ma tagħlfu frieħ ġodda dgħajfa waqt li n-naħal ikun qed jaħdem, għax minflok li tgħinuh tkunu qegħdin tirriskjawh li jisfratta. Meta jingħalef kollu— għalfa ġenerali—għandkom tagħmlu hekk: Għal dak in-naħal li tarawh fjakk, xarrbu biċċa tibna, għuda, ħaxixa, li tkun, ressquhielu ma' ġenb id-dħul, u, malli jxommha, jitla' fuqha, u inti kun pront ħudu fuq il-għalf. B'hekk tkunu tajtuh vantaġġ li jkun jista' jilħaq sehmu skond ma hu.

Il-għalf għandu dejjem jitqiegħed bgħid mill-frieħ kemm jista' jkun biex ma ndarruhx għas-"sakkeġġ". Bis-sakkeġġ tista' tisfratta ħafna frieħ u fuq dan għad nitkellmu fit-tul.

Il-għalf fix-xitwa qegħduhulu mal-ħajt tax-xemx u bil-maqlub fis-sajf. Issa tistgħu tagħilfuh fiex tridu, fil-ħwat tal-ġebel, fil-fuħħar, kif ukoll fil-laned. Fis-sajf qisu li ma tħallux il-għalf aktar minn sitt sigħat għax dan jista' jiqras, u jekk stess in-naħal jieħu minnu ma tantx jista' jkunlu ta' ġid. Tagħlfuh fiex tagħlfuh, qisu li tqegħdulu fuq ex jistrieħ. L-aħjar ħaġa li fil-ħawt, fil-landa, eċċ., tagħmlu xi ġebel, xi ħaxix jew xi ħaġ'oħra. Inqisu dejjem li ma nħalluhx jegħreq. Tafu kemm naħal jintilef? — Mijiet u mijiet! Jekk jiġri dan, kull darba li jegħreq, ferħ li jkun żgħir, jirvina f'qasir żmien! Hija ħaġa tajba li f'nofs il-għalf titwaħħal fergħa niexfa tas-siġar, biex dak in-naħal li jitgħakkar bil-għalf jitla' magħha u jixxotta fuqha. Barra minn hekk, in-naħal l-ieħor jiġi u jilagħqlu dak it-tagħkir u b'hekk iħeff b'mod li jkun jista' jerġa' jittajjar lejn bejtietu.

Meta tgħallu r-ruttam — fdal ta' l-egħsir tal-għasel— la tarmuhx wara li tieħdu x-xama'. Dan hu l-aħjar għalf billi n-naħal isib fih dik is-sustanza tal-għasel imħallta

(*Jissokta fil-faċċata 4*)

X'GHANDEK TAGHMEL BI FLUSEK

XIRI TA' TITOLI TAL-GWERRA

Ixtri Titoli tal-Gvern, in-"National Savings Certificates" (Titoli tat-Tifdil) u d-"Defence Bonds" (Titoli tal-Gwerra).

Dawn it-Titoli *issa* jistgħu jinxtraw ukoll mill-*Uffiċċju tal-Biedja*, l-Għammieri.

"National Savings Certificates". *Valur.*—Il-prezz ta' dawn iċ-Ċertifikati huwa 15s. kull Ċertifikat ta' "unit" wieħed. *Imgħax.*—L-imgħax li jittieħed minn fuq in-"National Savings Certificates" jiżdied mal-kapital. Ċertifikat ta' "unit" wieħed li jqum 15s., f'10 snin isir jiswa 20s. 6d.

Xiri.—Hadd ma jista' jkollu iżjed minn 500 ċertifikat ta' "unit". Iżda fuq hekk hemm xi eċċezzjonijiet.—*Tisrif.*—Jissarrfu wara 10 snin. Iżda t-tisrif tagħhom jista' jsir ukoll qabel. Jissarrfu bl-imgħax li jkun għalaq fuqhom fl-Uffiċċju tal-Posta.

"Defence Bonds" (Titoli tad-Difiża) tat-3 fil-mija.

Jissarrfu wara għaxar snin mid-data tax-xiri bir-rata ta' £101 għal kull £100 ta' "Bonds" flimkien ma' l-imgħax miġbur.

L-imgħax jinġabar mid-data tax-xiri u jinġibed kull sitt xhur fl-1 ta' Marzu u fl-1 ta' Settembru. Jistgħu jissarrfu bil-£100 fil-mija bl-imgħax miġbur, wara avviż ta' sitt xhur, f'kull data li tkun. Jistgħu jitwellew. *Valur:* £5 kull "Bond". Hadd ma jista' jixtri iżjed mill-valur ta' £1,000, barra minn "Bonds" li jintwirtu.

FERGHA TA' BANK TAT-TIFDIL GHALL-BDIEWA

Għall-kumdità tal-bdiewa, il-Gvern fetaħ Fergħa ta' Bank tal-Gvern fl-*Uffiċċju tal-Biedja* fejn il-bdiewa jistgħu jqiegħdu l-flus tagħhom. Dan il-Bank ikun iservi *biss* biex il-bdiewa jpoġġu l-flus, iżda biex jiġbdu l-kapital jew xi somma mill-kapital imqiegħed f'dan il-Bank, jew l-imgħax, ikollhom jiġbduhom mill-Bank tal-Gvern, il-Belt, jew minn xi Fergħa oħra tal-Bank f'postijiet oħra tal-Gżira.

Il-ħsieb tal-Gvern li joħloq fl-Uffiċċju tal-Biedja Fergħa għax-xiri ta' Titoli tal-Gwerra bħalma huma n-"National Savings Certificates" u d-"Defence Bonds", kif ukoll Fergħa ta' Bank tat-Tifdil għall-Bdiewa, huwa li 'l quddiem jiftaħ it-triq għat-twettiq ta' Proġett ieħor wisq isbaħ u ta' għajnuna wisq akbar, li hu dak ta' Bank tal-Bdiewa, li l-Gvern biħsiebu jwaqqaf fl-Uffiċċju tal-Biedja. Minn dan il-Bank, il-bidwi jkun jista' jieħu xi flus b'self għal żmien twil, jiġifieri bi kredtu għal żmien twil (*on long term credits*) u b'interessi ta' rati xierqa. Dan il-Bank jislef il-flus mhux biss lill-bdiewa fl-interessi tagħhom bħala bdiewa, iżda wkoll lill-Ko-operattivi. Dan il-Bank sejjer għalhekk ikun ta' għajnuna kbira għal dawk il-bdiewa li mħabba li ma għandhomx mezzi biżżejjed ma jkunux jistgħu jixtru għodod moderni għax-xogħol tagħhom jew jagħmlu xi tiswijiet fil-bini fir-raba' jew fir-razzett jew iħaffru xi ġwiebi għat-tisqija jew jaqdu xi bżonnijiet oħra tal-biedja, fil-waqt imbagħad li l-Ko-operattivi, b'riħet dawn il-vantaġġi, ikunu jistgħu jindaħlu biex iwaqqfu industrji ġodda u jgħinu lill-bdiewa fi Proġetti li jiħtieġu xi spejjeż kbar. Aħna għandna ħafna eżempji ta' ġid li nkiseb mill-Ko-operattivi ta' Barra minn Bank bħal dan.

Nittamaw, għalhekk, illi kull bidwi jagħraf jinqeda għall-ġid tiegħu b'dawn il-vantaġġi u ma jdumx ma jaħsibha biex l-ewwelnett, jekk għandu flus qiegħda, jixtri Titoli tal-Gwerra, bil-ħsieb li jgħin l-Imperu u fl-istess ħin ikabbar il-kapital tiegħu, iqiegħed flusu fil-Fergħa tal Bank tal-Gvern, l-Uffiċċju tal-Biedja, u fl-aħħarnett, il quddiem, meta jitwaqqaf il-Bank tal-Bdiewa, jekk ikollu l-bżonn, jissellef għal żmien twil u b'interssi ta' rata xierqa dik is-somma ta' flus li biha jrid jgħin ruħu biex jimxi 'l quddiem fis-sengħa tiegħu.

TORBIJA TAN-NAHAL

(*Jissokta mill-faċċata 3*)

ta' Hobż l-Irġejjen — Pappa Rjali jew "Royal Jelly"— iżda dan irid isir bis-sengħa wkoll. Ngħidu kif. Ma' kull ratal għasel li tieħu ikkalkulaw li titfgħu mitqal kwart ilma u jekk titfgħulu ftit zokkor miegħu, tkunu tajtuh ikla rjali. La tinsewx il-melħa u t-taqtir tal-ħall!

(*Jissokta*)

AVVIŻI

MARD TAL-LSIEN U TAD-DWIEFER FIL-GHAMMIERI. — Billi fil-Qasam tal-Gvern, il- Għammieri, dehru xi kasijiet tal-marda tal-Lsien u tad-Dwiefer fost il-bhejjem, il-Bieb il-Kbir tal-Qasam biswit it-Trieq tat-Tiġrija taż-żwiemel, il-Marsa hu magħluq għall-pubbliku. Id-dħul għal ġewwa l-Uffiċċju tal-Biedja hu issa biss mill-Bieb il-Kbir fit-Trieq ta' Hal Qormi u Hal Luqa. Infakkru lill-pubbliku illi l-inġenji armati bil-bhejjem ma jistgħux jidħlu fil-Qasam u li l-Uffiċċju tal-Biedja ma jaċċetta ebda annimali għat-tagħmir sew fil-Qasam kemm ukoll fil-Post Prinċipali tad-Dipartiment għat-Torbija ta' l-Annimali fit-Trieq tat-Tiġrija, il-Marsa.

HRIT BIL-MOHRIET TAL-MUTUR. — Infakkru li skond l-Ordni Nru. 176, maħruġ mid-Direttur tal-Biedja fil-20 ta' Gunju li għadda, l-ogħla prezz għall-ħrit bil-moħriet tal-mutur għandu jkun: Għall-ħart fuq ġenb wieħed £1 it-tomna; għall-ħart bid-dawra 14s. it-tomna.

RAZZJONIJIET TA' ĠWIEŻ. — Il-kwantitajiet ta' razzjon tal-ġwież tal-bhejjem għall-perijodu mill-15 ta' Lulju sal-15 ta' Settembru, 1944, huma kif imfisser hawn taħt:— Xgħir — Għal kull Żiemel: 50 ratal; Mezzu Kavallu: 40 ratal; Pony: 20 ratal; Bagħal 50 ratal; Hmar: 15-il ratal; għal kull Majjal: 50 ratal Ful, 20 ratal Ċiċri u 80 ratal Smida. Dawk kollha li għandhom il-biljett tar-razzjon tal-ġwież ikunu jistgħu, **għal dan il-perijodu biss,** jixtru l-bżonnijiet tagħhom minn għand kull bejjiegħ tal-ġwież fil-belt jew raħal tagħhom.

Dawk kollha li għandhom Tjur u Fniek jew nies li għandhom il-biljett tar-Raba', illi jixtru xkora nuħħala jew iżjed, ikunu jistgħu jixtru wkoll xkora smida.

IL-MARDA TAL-LSIEN U TAD-DWIEFER. — Sabiex jitneħħew xi dubji u xi fehmiet ħżiena li setgħu nħolqu minn xi xnigħat dwar il-kontroll tal-Mard tal-Lsien u tad-Dwiefer fuq il-bhejjem, il-Gvern jixtieq jgħarraf illi: (1) L-ispejjeż kollha tal-kwarantina jsiru mill-Gvern; (2) Id-diżinfettanti jfornihom il-Gvern, bla ebda ħlas, lis-sidien ta' dawk il-bhejjem li jkunu attakkati bil-marda; (3) Il-ħalib jinġabar mill-postijiet infetti mid-Dipartiment tal-Bejgħ tal-Halib, u jitħallas il-prezz kollu u jingħata r-razzjon tal-ġwież; (4) Il-Gvern mhux talli mhux qiegħed jordna l-qtil ta' bhejjem attakkati bil-marda, iżda ħareġ u jkompli joħroġ twissijiet bir-reqqa dwar il-kura ta' dawn il-bhejjem u dwar il-passi li għandhom jittieħdu minn dawk li għandhom bhejjem li mhumiex morda sabiex jilqgħu l-bhejjem tagħhom mit-tniġġis ta' din il-marda; (5) Fl-aħħarnett, in-nies li għandhom x'jaqsmu mas-Servizz tat-Tabib tal-Biċċerija qegħdin iżuru spiss il-postijiet imċappsin b'din il-marda sabiex, sa fejn jistgħu, ifittxu u jwettqu l-bżonnijiet tas-sidien tal-bhejjem u jgħinu fil-kura tal-marda u biex din ma tixteridx.

IL-GHALA BAJD BIL-QOXRA RATBA?

(*Jissokta mill-faċċata 2*)

tbid bajda b'qoxra ratba, għaliex il-bajda tinqata' minn l-lokba qabel ma tkun ħadet biżżejjed għata ta' ġir.

Jekk it-tiġieġ ma jkollhomx ikel ta' ħwejjeġ li jagħmlu l-qoxra, allura hi ħaġa naturali li l-qoxra tkun ratba. Il-biċċa l-kbira jsibu xi jnaqqru biżżejjed ġebel tal-ġir, iżda f'artijiet oħra jingħata lit-tiġieġ dak li hu magħruf bl-isem ta' "Oyster Shell", li jkun bħal qxur tal-gandoffli mkisser irqiq.

Hemm ukoll tiġieġ li jbidu b'qoxra ratba għaliex ikollhom disordni ta' l-organi tal-bajd. Din hi biċċa serja ħafna u trid kura għaliha. Tiġieġ minn din ix-xorta m'għandek tagħtihom xejn stimulanti u l-aħjar ikel għalihom hu ross mgħolli u nuħħala.